

dýmky. Na jejich dlouhých jezdeckých zájezdech do kraje, kdy jiskry šlehalý zpod kopyt jejího koně a kdy její oči hltaly a pily dálavy až do závratí, jako by to byl alkohol, vítr cuchal sice její kadeře a zloupil občas nějakou její stuhu, ale neurval a neodnesl nic z jejího hoře. Naopak: k čím šilenějším pohybům rozbíhalo a se roztáčelo její tělo, tím jasnější jí bylo, že uvnitř jí něco trčí a kamení, čím nelze pohnout ani otrást a co stále roste jako vřed nebo nádor.

Podvědomím v hrůze chápala, že ona, tak celá a jednotná kdysi, dělí se ve dvě: v zdravé křepké výbojné tělo a v duši ochrnutou a těžkou, den ze dne nehybnější a nehybnější, bezvolnější a bezvolnější.

Stokrát se rozhodla opustit toto malé hloupé hnízdo, které ji nakazilo tou záhadnou vnitřní nemocí, a odjet do Prahy k svému poručíkovi nebo vůbec odtud kamkoli — a stokrát od toho upustila.

Ano; to nádherné slunečné lidské hříbě, stvořené k rozběhům s větry o závod, bylo lasováno. Ochrnula jeho síla, hybnost, zpupnost: ani jeho chrípí, ani jeho oči neržály již k slunci.

A v den svatby Lidčiny s panem Kadeřábkem našli ji oběšenu na ošklivé půdě domu, v němž bydlela, kde to páchlo po scípých kočkách a vydělaných králíčcích, provaz kolem hrdla, oči vystouplé do sklovitosti. A zdálo se to všem tak přirozeným zakončením jejího života, že se tomu ani mnoho nepodivili: jako by to tak musilo být; víc: jako by vždycky tušili, že tomu tak bude.

Hledal je vášnivě již léta a léta před válkou.

Chodil ulicemi a náměstími bouřících veleměst v cizině i doma, ale neviděl v nich lidí ani zvířat; jeho vášeň po gestu doby — po typickém a symbolickém posunu, po stylové rytmické zkratce, do níž by se celá slila a zhustila —, touha objevit je, vyčíst je, domyslit nebo dohádat se ho kalila mu zrak, halila mu živé bytosti v mrak, kterým prokmitaly jen a řeřavěly jako blesky jejich pohyby a postoje, značky rukou, nohou, trupů, hlav, ženoucích se šíleně za svým údělem práce i rozkoše, díla i zisku, kořisti hmotné i duchové.

Dávno nemiloval již živých teplých lidí, tvorů božích, prolitých šumící vlnou krve, křehkých a choulostivých, povlečených pletí, již dovedl ohrozit a zranit každý sebenepatrnější hrot větve a letorostu; strádajících, toužících, milujících i bloudících; ubohých obojetníků, roztržených mezi ducha i hmotu, sen i skutečnost, časnost i věčnost, slunce i hrob, zmítaných a ubíjených obojím. Cizí byly mu obsah, příčina, smysl jejich strážně i radosti, hoře i jásotu. Dávno se mu již proměnili v nějaké tajemné šifry, v rebusy formy i výrazu, v nositele nebo lépe ukryvatele poslední záhadné vzpruhy svého života, posledního důvodu svého bytí, jež chtěl, jež musil z nich vyabstrahovat stůj co stůj, vydestilovat je z nich svou metodou důsledného šetření, tvrdé neúchylné analýsy stůj co stůj; a dávno nenáviděl jich již bezděky a pošetile, nejinak než jako by kladli vědomý odpor jeho mučivému úsilí útočnému.

Byl půl sochař, půl malíř, kolísal se mezi obojím.

Měl dny, kdy se domníval, že vtělí své příští výbušné poznání v nějaký hmotný trojrozměrný plamen, třestící šíleným výbojem k nebesům a zahanbující tam i hvězdy, — měl noci, kdy se mu zdálo, že v plátne uvězní svou novou horečnou vidinu poloprůsvitného spiritního obrysu, polapenou jeho bdělým duchem, kdy již již prchala, vylovenou jím jakoby poučenou citlivou sítí z měsíčně modrých, průzračných vod nekonečného snění.

A myslel na to, chvěl se horečkou: suchá její vlna nesla se mu žilami a trávila jeho sílu jako plamen staré chrastí a mřf lesní; a zrak jeho třestil se do tmy a viděl opravdu před sebou úzkostný zmučený pohled polapeného fantómu, jako by to byla bytost lidská, zaskočená a překonaná svými nepřáteli.

Někdy, procházeje se po nábřežích nebo mezi doky v městech námořních, mimo kotvící lodi nebo u skladišť nádražních, před nimiž stály dlouhé růžence vagónů, přeplněné zbožím zámořským, a pozoruje štíhlé jeřáby, vybírající z nich břemena a překládající je do vozů s chápavostí rukou lidských, ale s nosností nekonečně větší, sleduje čistotnou práci a souhru kladek a pák, snil o jakési nové gotice strojové, která by nakonec přetvořila úplně dnešní bezradně mátožné, epigonsky romantické lidství a vychovala je v nový očištěný typ tvrdé, démantně krystalisující soustavy.

(Moderní děti navykly si již vychovávat své rodiče, prošlo mu přitom hlavou a zkřivilo tvář v lehynký pošklebek, jedva znatelný.)

Jindy soudil, že nejvyšším výrazem doby nemůže být nic, co souvisí s účelností nebo slouží užítkovosti a co jich domýšlí, nýbrž monumentální zvůle sama, znásilňující hmotu a látku, dobývající z ní účinnů, které jsou mimo dráhy její přirozenosti a jež musila vydati ze sebe proti své vůli jako znásilněná roba. A snil o východním supranaturalismu slohovém, který by ze závratní logiku až v hašíšový rozmar, jenž by se úplně odvrátil od přírody a zhmotňoval jen extatického ducha a jeho para-

bolovitý vlasaticový vzlet, trysk a pád v sebevražedné nekonečno. 155

A jindy zase, pokrýváje napjaté plátne nebo papír soustavou svých abstrakcí tvárných, viděl svůj cíl v novém tvůrčím dobytí prostoru, zcela jiném, než byl perspektivní útok podniknutý na něj florentskými geometry-malíři časné renesance; toužil vepsat samu stopu unikavého času tvůrčího v plochu, uzavřít do ní kouřící se blesk, zranivší právě klín věcí, shrnout sto starých prostorů v jakýsi praprostor nebo nadprostor absolutna, ztracený od chvíle, kdy Euklid postavil svá axiomata —

Takto žil již léta před válkou, obklopen neproniknutelným kolem svých fantómů, tančících kolem něho svůj divoký virný tanec; zastiňovaly mu nejen slunce, ale i jeho stíny a vypíjely za něho všechny věci, dříve než se jich dotkl zrakem nebo touhou svého srdce.

Žil, ano, žil: dýchal, jedl, pil, spal; i miloval pravděpodobně konec konců. Chodívala alespoň k němu do ateliéru mladá dívka o horkých rozprasklých rtech sládnoucí chuti jetelné, se slunečnou jiskrou dodoutnávající v jejím zraku; a on ji líbal, objímal a někdy i pojímal tím zbytkem tepla, kterého nevypily z něho ještě jeho fantómy o bezkrevných upířích rtech, tak nenasytných vůně z živé krve lidské. Ale zapomínal na to ihned a nevěděl o tom již nic později, jako nevěděl nic o tom, že se celá jeho bytost během let proměnila v jediné duchovné i tělesné gesto napjatého, neumořitelného spění za gestem doby —

Vypukla válka.

Byl voják, povolali jej.

Vžil se brzy úplně do své povinnosti. Vykonával ochotně a snadno všechno, čeho od něho žádali. Bylo to, jako by si ze své přebytké nervové energie vybudoval nějakým záhadným orgánem, snad mravně orientačním pudem své bytosti, úsporný náměsíčný mechanism, který jej nesl opatrným, lehkým krokem, bez závratí po římsách vysokých budov, po hranách příkrých skal, nad propastmi noci, běd, zoufalství, do nichž se řítili jiní.

Řízen tímto mechanismem, útočil i ustupoval, mířil i střílel, vrhal se na nepřítele s nasazeným bajonetem, zakopával se, padal na umrzlou nebo rozbředlou půdu, vymršťoval se s ní na povel. Takto vcházel do hořících měst, klopýtal o mrtvoly lidské i zvířecí, sledoval granáty rozstříkující se vpravo i vlevo a trhající těla jeho druhů nebo jeho nepřátel; a to všecko činil zcela lehce, pouze povrchem dotýkaje se všech těchto hrozných skutečností, jaksi jen klouzaje po nich — vzdálený svým nitrem na míle od nich, nepřítomný srdcem i duchem, vnímaje všecko jen tělesností, bezmála jako přecitlivý stroj, reagující spolehlivě na určité podněty vnější: tělesností zraku, tělesností rozumu, tělesností myšlenky.

Jako by si byl upředl kolem sebe jakousi kukli, jako by se byl obklopil zvláštním ovzduším, vyvozeným z jeho nejvlastnější bytosti, naskládaným hlubší podvědomou vůlí kolem jeho duše, ovzduším mravního chladu, polárního mrazu; a v něm jako za hradbou, chránící jej od útoku vnějšího světa a života, žil svým fantómům i zde.

Zrak jeho, přesunující se rychle po nejbližším, byl i zde vášnivě zaujat věcmi nejvzdálenějšími a zcela odtažitými: v rozvinuté linii bojující pěchoty slídl po hledaném rytmickém výchvěji, v mracích útočící jízdy skrývala se mu stylová šifra nebo symbolická zkratka a večer, dříve než usnul, svazoval vřdycky přepečlivou a nadevše trpělivou práci ve své obraznosti všecky čáry, které opsala nad ním za ten den letadla, v jedinou dlouhou živou nit, škubající sebou jako poraněný nerv jakéhosi neznámého živočicha budoucnosti, a arabeskovitě svinutou ukládal ji do své paměti, zakreslené jako nějaký veliký diagram křivkami všech soustav.

„Opru se ve svých příštích pracích přece jen asi o rotační kužel,“ řekl si jednoho večera, sleduje vytrženým okem na pozadí cudného ohně, rozlitého po oblacích červánkových, pomalý, čistě kreslený sestup dvojplošníku soustavy Blériotovy.

Druhého jitra při útoku na nepřátelské posice byl zasažen kulí do krajiny bederné a ležel bezvládně celý den na omrzlém

poprašku sněhovém, probíraje se občas z mrákot a upadáje v ně znova; teprve s večerem odnesli jej na obvaziště — dříve nemohli pro trvalou střelbu nepřátelskou.

Odvezli jej pak na bídné selské kolesce, úpícího pod šílenými bolestmi při každém jejím nárazu o kámen nebo výmol v kolejnici, na stanici železničnou a odtud vlakem do nemocnice... náhodou v jeho rodném městě.

Třetí den s úsvitem sebral poněkud sil, pohnul hlavou, otevřel oči a spatřil smát se na stolku v hlavách zajíněný květ hyacintový mezi lahvičkami léků, troucími se o sebe a zvonícími slabounkým stonem, jakmile šel někdo mimo jeho lože po suché, praskající podlaze.

„Hle, laskavý úsměv země; jak dlouho jsem ho již neviděl,“ prošlo mu těžkou dutou hlavou, „nepamatuji se již ani, kdy jsem naposledy spatřil květinu; snad od dětství již ne.“

A celá jeho bytost byla v tu chvíli jediná žízeň po ní.

„Nehýbej se, mohl by sis ublížit; podám ti ji, přeješ-li si; přinesla ji sem včera večer nějaká štíhlá slečna, která zde byla již třikrát od tvého příjezdu,“ postřehnul jeho znepokojení, pravil druh, který jediný se s ním sdílel o tuto úzkou, velmi vysokou jizbu, kdysi celou řeholní. Podivně přísné, opravdu klášterní bylo zde všecko, i to čtvercové okno, zasazené vysoko ve vybourané stěně proti jeho loži, jež bylo nutno otvírat i zavírat zvláštním železným prutem, spadajícím odtamtud k podlaze jako bleskosvod.

„Tvrdí, že jest tvá příbuzná,“ dodal ještě za chvíli.

Těžce zraněný pokusil se o mdlý bázlivý úsměv, který však pohasl dřív, než se zrodil; neměl příbuzných a uhádl při první zmínce druhově, kdo to byl.

Upadl pak ihned v předešlou mdlobu, přivřev těžce víčka nad zmučenými zornicemi. Ale myšlenka, zrozená v něm před chvílí při pohledu na květinu, vytrysklá ze tmy jako jiskra z křemene, plula v něm a žehla a svítila jako hvězda.

Opoledne podal pak již ruku Hedvice a pokusil se marně opáčit její stisk.

158 Příští dny rostly v něm síly, zdálo se mu, jako příboj, a sobě samému na podiv, vztýčil se za několik dní trupem na dvě tři vteřiny na loži.

Uplynul ještě týden. Bylo časně odpoledne předjarní.

Výsek oblohy, polapený obdélníkem okenným, hloubil se nad ním v savý mátožný vír.

Plavé únorové slunce leželo na podlaze teskným třasaviskem. Così podivného, jakoby zaleklého, a přece již doufajícího a věřícího bylo v tom jeho vybledlém zlatě.

Hleděl na ně dlouze, neodtrhuje od jeho prostého jevu svého pohledu, a rozeštkal se pak náhle úlevným pláčem; tolik vděčnosti k životu vstalo v něm naráz a přemohlo jej.

Vešla Hedvika.

Byli sami.

Odešla na chvíli ošetřovatelka, vyšel i jeho druh o berlich na první kratinkou vycházku do zahrady na výsluní.

Přivinul ji náhle k sobě tvrdou ohnivou paží, na stejný úžas jí jako sobě; ale bylo to silnější než jeho zedrané tělo, než jeho nemoc, než celá jeho bytost minulá i dnešní; nebylo odporu proti tomu. Byla to nějaká síla, které nebylo posud jména; a právě proto byla, cítil to v tu vteřinu, silnější nad smrt, nad nemoc, nad brány pekelné.

Objal ji, projal ji, prožehl ji láskou jako nikdy předtím; pak vyčerpán zvrátil se do podušek.

Jako by kdosi bezejmenný, ale přemocný, ohromného vichřičného dechu byl přistoupil na minutu k němu a rozdmýchal v žár jeho vnitřní pohaslý již skoro plamen, a nyní naráz ustoupil — oheň rychle klesal a zesul se za několik vteřin jako ulitý.

Ale úsměv, pokorně plachý, svrchovaně cudný úsměv, úsměv, kterého se dostává odměnou ve snu jen tomu, kdo vykonal veliký svatý vnitřní příkaz při největších nebezpečích, přes největší překážky, nevytrácel se dlouho z jeho bledých přepadlých lící.

Viděl svou ženu, jak kráčí, ruce složeny v pokorné hrdosti na svém nyní již požehnaném životě, a jak se před ní, za ní, kolem ní všude stře svým duchově bledým příbojem předjarní slunce,

jako by chtělo vylibat její stín, rozžhavit její bytost a vynést ji 159 oblak mezi oblaky, jak se nesly nad vonnými jarními hroudami. A on, on byl zasévačem tohoto svatého pole budoucnosti.

Uplynulo zase několik dní.

Stav jeho zhoršil se v nich mimo všecko nadání lidské.

Lékař mluvil o komplikacích, jichž netušil a nepředvídal; a vzdával se vši naděje.

Ležel, bledší svých podušek, bezvládný, zhroucený, propadlý již do tmy; a nepoznával již nikoho kolem sebe.

Ale jeho myšlenka pracovala v něm posud, neumořitelný člupek na bortícím se již stavu tkalcovském.

„Gesto lásky není tedy tím gestem, jehož bylo třeba době,“ kmitalo se mu hasnoucí jiskrou v zmučeném mozku, zavaleném již tmami.

A tu, aniž věděl, odkud se v něm vzal tento hlas, slyšel zvuk jasně ze samého temného středu nitra svého:

„Ne celým; žádá si doplňku ještě.“

A on pochopil.

Rozbřesklo se v něm naposledy ještě duchovou zorou nad stoupajícím oceánem tmy a hrůzy.

A on zašeptal ne rty, ne slovy, ne myšlenkami, ale posledním středem svého vědomí:

„Rozumím; a děkuji ti, Pane! Dvoji jest odvěké gesto člověkovu na této zemi: gesto lásky a gesto smrti. Ta jsou i gesta doby naší; a není jiného rozdílu mezi ní a dobami předchozími, než že si jich žádá víc, víc, víc než ony; nesmírně, nesmírně, nesmírně mnoho! I druhý posun jest třeba tedy učinit tomu, kdo učinil první.“

A obnažil hrdlo v horečném zatápání ruky po něm a vztýčil posledním vzepětím sil hlavu, jakoby v ústřety někomu.

Tak napjat očekává zralý klas obilný tětí srpu žencova nebo kosa sekáčovy.

A ona řála v tu chvíli.